

MINISTRY OF CULTURE OF UZBEKISTAN
FERGANA REGIONAL BRANCH OF UZBEKISTAN
STATE INSTITUTE OF ART AND CULTURE

ORIENTAL ART AND CULTURE

ISSN 2181-063X

SCIENTIFIC
METHODICAL
JOURNAL

#8 / 2021

KOKAND

MINISTRY OF CULTURE OF UZBEKISTAN

FERGANA REGIONAL BRANCH OF UZBEKISTAN STATE INSTITUTE OF
ART AND CULTURE

ORIENTAL ART AND CULTURE

ISSN 2181-063X

SCIENTIFIC METHODOICAL JOURNAL
VOLUME 2 ISSUE 2 / SEPTEMBER 2021

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2021 yil 31 iyuldagi №303/6-sonli qaroriga asosan “Oriental Art and Culture” ilmiy-metodik elektron jurnali San’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etiladigan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

KOKAND

Table of Contents/Mundarija

Art and culture / San'at va madaniyat

1.	М.Е.Жангужина, Б.Акылбекова ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЕКТИРОВАНИИ ЭТНИЧЕСКОГО КОСТЮМА	6
2.	Aydos Jangabayevich Utepbergenov SAHNA NUTQI FANINI O'QITISHDA PEDAGOGIK YONDASHUVNING ANAMIYATI	12
3.	Gulshira Saparbayeva, Asilbek Qolqanatov OMMAVIY BAYRAMLARNI TASHKIL ETISHDA SSENARIYNAVISLIKNING O'RNI	16
4.	Манас Бекполатович Абдреймов ҚОРАҚАЛПОҚ КИНЕМАТОГРАФИЯСИДА ОВОЗ РЕЖИССЁРЛИГИ МУАММОЛАРИ	22
5.	Muslima Mansurovna Aliyeva O'ZBEK XALQ BALERINASI	26
6.	Муслима Мансуровна Алиева ЎЗБЕК МУСИҚАСИНИНГ МАҲАЛЛИЙ УСЛУБЛАРИ ВА УЛАРНИНГ МОҲИЯТИ	31
7.	Ajiniyaz Ayabergen o'g'li O'tepbergenov AKTYORLIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	35
8.	U.Boltaboeva, Y.Xalilov TEATR SAN'ATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	40
9.	Nozimaxon Mirzayeva MUG'ANNIYLAR ALISHER NAVOIYNING SHE'RIY TA'RIFIDA	49
10.	Эльчинбек Эркинович Юсупов ДОЛГИЙ ПУТЬ К ВЕРШИНЕ	58
11.	Қурбонова Мукамалхон АЁЛЛАР САНЪАТИ: КЕЧА ВА БУГУН	62
12.	Х.Умарова, М.Қурбонов К.С.СТАНИСЛАВСКИЙ ТАЪЛИМОТИДА АКТЁРНИНГ САҲНАВИЙ ТАРБИЯСИ	76
13.	У.Болтабоева БЎЛАЖАК АКТЁРЛАРНИ ТАРБИЯЛАШДА ПЕДАГОГИК ЁНДАШУВЛАР	88
14.	Сардор Шухратжонович Маннонов, Фазлиева Зебо Камарбековна ИБТИДОЙ ПАНТОМИМАЛАР: ЎЙИНЛАР ВА СЮЖЕТЛАР	99
15.	Инобат Махкамбаевна Иманкулова ЗАМОНАВИЙ СЦЕНОГРАФИЯ ТАРАҚҚИЁТИДА САҲНА ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	106
16.	Карим Йулдашев РЕЖИССУРА ВА АКТЁРЛИК МАҲОРАТИ ФАНЛАРИНИ ИНАВАЦИОН ЎҚИТИШ	114
17.	Абдурашид Мадалиев ҚЎҒИРЧОҚ ТЕАТРИ ТАРИХИГА НАЗАР	125
18.	У.Болтабоева, Р.Дехқонов ҲАЁТИЙЛИК ВА ҲАҚҚОНИЙЛИК ДРАМАТИК АСАР, РЕЖИССУРА, АКТЁРЛИК МАҲОРАТИ АСОСИ	134
19.	Мийрбек Палуаниязов МУСИҚА НАЗАРИЯСИ ФАНИНИНГ МУСИҚА ТАЪЛИМИ ТИЗИМИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	142

20.	Сабохат Чориевна Муратова ЎЗБЕК МИЛЛИЙ РАҚС САЊАТИНИНГ КИЙИНИШ ЭЛЕМЕНТЛАРИГА ОИД ЭСТЕТИК ЖИХАТЛАР ТАВСИФИ	147
21.	Shohistaxon Ravshanjon qizi Rahmatova O‘ZBEKISTONDA BALETMEYSTERLIK SAN’ATINING SHAKLLANISHI	155
22.	Адхамжон Аҳмадович Рисқиев, Насиба Эркиновна Абрайкулова ЎЗБЕК ВА ТОЖИК ҚЎШИҚЧИЛИК САЪАТИ: АЊАНА ВА НОВАТОРЛИК	162
23.	Г.Ходжаметова МУСИҚА НАЗАРИЯСИ ФАНИНИ МОДУЛЛИ ТИЗИМ АСОСИДА ЎҚИТИШНИ ҚЎЛЛАШ ТИЗИМИ ВА УНИНГ САМАРАДОРЛИГИ	166
24.	Z.Abdunazarov HAMZA HAKIMZODA NIYOZIY DRAMATURGIYASI	170
Social sciences / Ijtimoiy-gumanitar		
25.	Dilnoza Murtazoyevna Qodirova YOSH OILALARDA OILAVIY MUNOSABATNING SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	179
26.	Dilafuz To‘ymurodovna Ismatova OILADAGI AJRIMLAR PSIXOLOGIK MUAMMOSI SIFATIDA	184
27.	Nodir Zayniddinovich Jumayev O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA AGRESSIV HARAKATLARNING NAMOYON ETILISHINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	191
28.	Лайло Изатовна Тойирова ЭГИЗАКЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙЛАШУВИДА НУТҚ БИЛАН БОҒЛИҚ ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАР	196

O'QITUVCHI FAOLIYATIDA AGRESSIV HARAKATLARNING NAMOYON ETILISHINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Nodir Zayniddinovich Jumayev
general1188@mail.ru
Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: ushbu maqolada o'qituvchi faoliyatiga bog'liq bo'lgan ijtimoiy-psixologik xususiyatlarning xorij va rus olimlar tomonidan o'rganganlik holati hamda o'qituvchi faoliyatida kuzatilayotgan agressiv holatlarning yuzaga kelishuga sabab bo'luvchi omillar ko'rsatib o'tilgan

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, kasb, xulq-atvor, agressiya, jins, kamunikativ, g'azab, xarakter, tarbiya, stereotip

SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ADVANCED ACTION IN TEACHER ACTIVITY

Nodir Zayniddinovich Jumayev
general1188@mail.ru
Bukhara State University

Abstract: The article describes the state of the study by foreign and Russian scientists of the socio-psychological characteristics of the teacher's work, as well as the factors leading to the emergence of aggressive behavior in the teacher's activities.

Keywords: pedagogical skills, profession, behavior, aggression, gender, communication, anger, character, upbringing, stereotype.

Pedagogik faoliyat jarayonidagi o'ziga xos ma'suliyatli yondashuv asosida bilim salohiyatini hamda pedagogik mahoratini namoyon eta oladigan o'qituvchilar haqli ravishda murakkab soha etakchilaridir. Bundan kelib chiqib, jamiyat o'qituvchining shaxsiy va kasbiy xususiyatlariga Yuksak talablarni qo'yadiki bu talablar asosiga ko'ra g'oyaga sadoqat, yuksak kasbiy mahorat, ma'naviylik, onglilik, ijtimoiy mas'uliyat, o'zini tuta bilish, bosiqlik, olijanoblik, aqliy mukammalik, poklik, ya'ni jamiyat bolalarda gavdalantirishni istagan axloqiy, ruhiy psixologik xususiyatlarni shakllantiradi. Ayniqsa o'qituvchi faoliyati kuzatiladigan shaxsiy agressiv harakatlarning o'quv faoliyatida namoyon bo'lishining ijtimoiy-psixologik jihatlarni ilmiy o'rganib tadqiqot olib borgan rus psixologlardan (B.G.Ananiev, M.Yu.Babanskiy, A.A.Bodalev, B.L.Kolominskiy, C.B.Kondratyev, N.V.Kuzmina, A.A.Rean, J.A.Regush, J.A.Semchuk, A.I.Shcherbakov va boshqalar) asarlarida

o'qituvchining o'quvchini idrok qilishi va tushunishi o'quvchi shaxsini shakllantirish uchun maqbul bo'lgan o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishning muhim sharti sifatida qaraladi. O'qituvchining bolaning shaxsiyati va xulq-atvori, uning etarlilik va to'liqligi ko'p jihatdan bog'liq bo'lgan pedagogik faoliyatning tabiati va samaradorligi (N.V.Bordovskaya, A.A.Rean, 2000) o'rganishgan. Talabalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning samaradorligini, o'quvchilar harakatlarining ichki mazmuni va sabablarini, ularning harakatlantiruvchi kuchlarini etarlicha idrok etish va baholash qobiliyatini aniqlaydigan pedagogik qobiliyat komponentlari orasida alohida ajralib turadi. O'quvchining qiyofasi va uning xatti-harakatining sababiy talqini o'qituvchining xatti-harakatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va uning munosabati va psixologik-pedagogik ta'sir shakllarini aniqlaydi. Shu munosabat bilan, o'qituvchining kasbiy pozitsiyasini belgilovchi muhim nuqta bo'lgan o'quvchilarning bir-biriga va o'qituvchiga nisbatan tajovuzkor xatti-harakatlarini o'qituvchilarning idrok etish va tushunishning psixologik-pedagogik xususiyatlarini o'rganish dolzarbdir. Shunday qilib, hatto K.D.Ushinskiy (1950), "Agar pedagogika insonni har tomonlama tarbiyalashni xohlasa, u, birinchi navbatda, uni har tomonlama tan olishi kerak".¹

Bu muammoga bag'ishlangan psixologik va pedagogik asarlarning tahlili ma'lum pedagogik stereotiplarning mavjudligi va ularning o'qituvchining o'quvchining shaxsiyati va xulq-atvori va idrokiga ta'siri haqida gapirishga imkon beradi. Shu munosabat bilan o'qituvchining talaba haqidagi g'oyalarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish alohida qiziqish uyg'otadi, chunki o'qituvchining o'z xatti-harakati va talabaga bo'lgan munosabatini refleksi diagnostikasi o'quvchining shaxsiyati va xulq-atvorini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, E.P.Ilyin (2009), agar o'qituvchi o'quvchilarni baholashning psixologik va gender xususiyatlarini, ularga bo'lgan munosabatni hisobga olmasa, o'zaro tushunishga erishishning iloji yo'qligi izohlaydi²

A.N.Leontiev (1983) o'qituvchining talaba haqidagi g'oyalari shaxsiy ma'nosi bilan to'ldirilgan, uning ijtimoiy va kasbiy tajribasi orqali buzilgan degan fikrni shakllantirdi. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchining o'quvchilarni idrok etish va tushunishning adekvatligi uning ijtimoiy-idrok qobiliyatlari va sifatleri, o'qituvchining ixtisosligi, yoshi, jinsi, ish staji, pedagogik tajribasi, shaxsiyat xususiyatlari va boshqalarga bog'liq. Shu bilan birga, C.B.Kondratyeva (1980), fikricha tashqi sabablar yoki ta'sirlar ta'sirida. Bunday shartlar orasida u o'quvchilarning yoshi, jinsi, o'qishdagi muvaffaqiyat darajasi va boshqalarni o'z ichiga oladi.³ Pedagogik mahorat

¹ Ушинский, К. Д. Собрание сочинений : В 11 т. Т.8. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Т.1. [Текст] / К. Д. Ушинский - М., Л. : Изд. «АПН РСФСР», 1950. - 575 с.

² Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений [Текст] / Е. П. Ильин. - СПб. : «Питер», 2009. - 576 с.

³ Кондратьева, С. В. Понимание учителем личности учащегося [Текст] / С. В. Кондратьева // Вопросы психологии. - 1980. - № 5. - С. 143148.

darajasi yuqori bo'lgan o'qituvchilarning tadqiqotlari natijalari shuni ko'rsatadiki, ular o'quvchining xatti-harakatining sabablarini tushungan holda ob'ektivligi bilan ajralib turadi, ular o'quvchilarning individual o'ziga xosligini ko'rishadi. Bundan farqli o'laroq, bunday mahoratga ega bo'lmagan o'qituvchilar tushunish, boshning sub'ektivligi bilan ajralib turadi Ma'lumki, gumanitar tsikl fanlarini o'qituvchi o'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiyatini, ayniqsa, ularning kommunikativ va aks ettirish fazilatlarini yanada to'liq tavsiflaydi. Shu bilan birga, "politexnika" fani o'qituvchilari o'quvchilarning mehnatga bo'lgan munosabatini ifodalovchi xarakterli xususiyatlar haqida ko'p qirrali bilimlarni namoyish etadilar. Bundan tashqari, bunday o'qituvchilar o'z o'quvchilarining matematik, konstruktiv-texnik va sport qobiliyatlari va qiziqishlari haqida bilimga ega.⁴

Shunday qilib, Ya.L.Kolominskiy va X.A.Berezovina (1977), C.B.Kondratyeva va V.M.Rozdobudko (1976) va boshqalar, yosh o'qituvchilar (besh yilgacha bo'lgan tajribaga ega) bolalarni uzoq tajribaga ega bo'lgan o'qituvchilardan ko'ra chuqurroq va etarli darajada tushunishi aniqlandi. Olingan natijalar "yosh" o'qituvchilar hali bolaning ichki dunyosini tushunishni qiyinlashtiradigan stereotiplarni shakllantirmaganligi bilan izohlanadi. Xarakterli ko'proq tajribaga ega bo'lgan o'qituvchilar talabani umumlashtiradi, ular uning shaxsiyatining global baholaridan foydalanish ehtimoli ko'proq.⁵ O'qituvchi faoliyatida agressiv holatlarning namoyon bo'lishi atrof muhit bilan bog'liqmi yoki xarakter xususiyati bilan bog'liqmi degan savolga ko'p e'tibor qaratamiz. Avvalambor har bir o'qituvchi o'ziga xos bo'lgan takrorlanmas xarakter xususiyatiga ega. Biroq o'quv faoliyatida agressiv holatlarning namoyon bo'lishi har ikkala jarayon bilan bog'liq bo'la oladi.

Agressiv holatlarning yuzaga kelishi ish samaradorligiga o'quvchilarning o'qish jarayonlariga ta'sir etmasdan qo'ymaydi. O'qituvchining agressiv holatlarini yuzaga keltiruvchi omillardan biri o'quvchidagi o'qituvchiga bo'lgan salbiy munosabat o'rnatishi bilan ham bog'liqdir Biroq, bunday munosabatdagi ba'zi o'qituvchilar o'quvchilarning xatti-harakatlaridan g'azablanishlarini ochiqchasiga ko'rsatishmaydi. Boshqa o'qituvchilar o'z munosabatlarini yashirishmaydi va uni izohlar ko'rinishida, o'tkir ohangda ifodalashadi.⁶

Bunday psixologik mexanizmlar o'qituvchiga o'z egotsentrizmini yengib o'tishga, vaziyatga o'quvchining nigohi bilan qarashga, o'quvchining nuqtai nazarini tushunishga va qabul qilishga, o'z o'rni va fikrini o'z pozitsiyasidan olishga imkon

⁴ Деминский, В. А. Образ учащегося в создании педагога : гендерный аспект [Текст] / В. А. Деминский // Психологическая наука и образование. - 2008. - №1. - С. 38-44.

⁵ Коломинский, Я. Л., Березовин, Н. А. Некоторые педагогические проблемы социальной психологии [Текст] / Я. Л. Коломинский, Н. А. Березовин. - М. : Знание, 1977. - 64 с.

⁶ Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений [Текст] / Е. П. Ильин. - СПб. : «Питер», 2009. - 576 с.

beradi.⁷ O'qituvchi o'quv faoliyatidagi jarayonlarda agressiv holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'luvchi omillar sifatida quyidagilarni kiritishimiz mumkin.

1. O'qituvchining o'quv dargohida kirib keishidan oldingi holat bilan bog'liq jarayonlar

2. O'quvchilarning o'qituvchiga bo'lgan munosabatidagi ayrim kamchiliklarning namoyon bo'lishi

3. Doimiy ish faoliyatining o'zgaraslikka sabab bo'luvchi omillarning yuzaga kelib turishi

4. O'qituvchining oilaviy sharoiti bilan bog'liq inqirozlarning ko'payib borishi

5. Dars jarayonida o'qituvchi o'quvchini idrok eta olmasligi

6. O'qituvchida pedagogik mahoratning yetishmasligi kabi omillarni keltirib o'tishimiz mumkin.

Har qanday sharoitda pedagog avvalambor o'zining irodaviy hatti –harakatlarini jilovlay olishi lozim ayniqsa bu jarayon o'qituvchi faoliyatidagi eng asosiy holatdir.

Фойдаланган адабиётлар

1. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений : В 11 т. Т.8. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Т.1. [Текст] / К. Д. Ушинский- М., Л. : Изд. «АПН РСФСР», 1950.- 575 с.

2. Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений [Текст] / Е. П. Ильин.- СПб. : «Питер», 2009.- 576 с.

3. Кондратьева, С. В. Понимание учителем личности учащегося [Текст] / С. В. Кондратьева // Вопросы психологии.- 1980.- № 5.- С. 143-148.

4. Деминский, В. А. Образ учащегося в создании педагога : гендерный аспект [Текст] / В. А. Деминский // Психологическая наука и образование.- 2008.- №1.- С. 38-44.

5. Коломинский, Я. Л., Березовин, Н. А. Некоторые педагогические проблемы социальной психологии [Текст] / Я. Л. Коломинский, Н. А. Березовин.- М. : Знание, 1977.- 64 с.

6. Ильин, Е. П. Психология общения и межличностных отношений [Текст] / Е. П. Ильин.- СПб. : «Питер», 2009.- 576 с.

7. Реан, А. А. Психология личности. Социализация, поведение, общение [Текст] / А. А. Реан.- М. : АСТ; СПб. : Прайм-Еврознак, 2007.- 407 с.

8. Тойирова Л. И. ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ДВОЙНЫМ ПАР БЛИЗНЕЦОВ //Теория и практика современной науки. – 2018. – №. 5. – С. 1113-1115.

---

⁷ Реан, А. А. Психология личности. Социализация, поведение, общение [Текст] / А. А. Реан. - М. : АСТ; СПб. : Прайм-Еврознак, 2007. - 407 с.

9. Тойирова Ш. И., Тойирова Л. И. Психологическая роль геронтологии в республике Узбекистан //Инклюзивное образование и психолого-педагогическое сопровождение лиц с ОВЗ и инвалидов: от раннего возраста до профессиональной подготовки. Региональные практики и модели. – 2020. – С. 202-205.

10. Ш.Тойирова, Бухоро давлат университети Ўзбек оилаларда эгизак фарзандларни тарбиялашдаги ўзига хос психологик муаммолар Научно-методический журнал «Искусство и культура Востока»- (2) I / 2020 ISSN 2181-063X <http://oac.dsmi-qf.uz>

11. Тойирова Л. И., Тойирова Ш. И. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДРОСТКОВ-БЛИЗНЕЦОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ //негізі» атты халықаралық білім беру онлайн-конференциясының материалдары.– – 2019. – С. 113.

12. Тойирова Л. И., Абдуганиева Д. А. ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: С УЧЕТОМ ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ //Перспективные этапы развития научных исследований: теория и практика. – 2019. – С. 21-23.

13. Тойирова Л. Эгизаклар ривожланиш босқичларидаги ўзига хос психологик хусусиятлар //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2).

14. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 06, 2020 ISSN: INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF THE WORLD Toyirova Laylo Izatovna, Nazarov Azamat Sattorovich

15. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 06, 2020 ISSN: 1475-7192 PSYCHODIAGNOSTICS OF DISTINGUISHING TWINS FROM EACH OTHER Toyirova Shakhlo Izatovna, Bakhriyeva Nargiza Axmedovna